

Than Alexandra¹: Elektronikus házi őrizet Nagy-Britanniában

Debreceni Jogi Műhely, 2008. évi (V. évfolyam) 4. szám (2008. október) 23-29.

1. Bevezetés

Az Amerikában már évek óta büntetésvégrehajtási alternatívaként eredményesen működő elektronikus eszközzel ellenőrzött házi őrizet alkalmazásával Európában elsőként Nagy-Britanniában próbálkoztak. Az első szárnypróbálgatás 1989-ben kezdődött, azonban nem végződött pozitív eredménnyel. A második kísérlet sikeresebben zárult, amelyet követően az Electronic Monitoring (EM) használata elterjedt az egész kontinensen.

Az elektronikus házi őrizetet Nagy-Britanniában „Electronic Monitoring”-nak, illetve „Tagging”-nek hívják.² A modellkísérletek bemutatásának célja, hogy tapasztalatot nyújtson a magyar jogászoknak, amely a házi őrizet hazai továbbfejlesztése során segítségül szolgálhat.

2. Az első kísérlet előzményei

Az első elektronikus házi őrizettel összefüggő modellkísérlet Angliában és Wales-ben kezdődött 1989 augusztusában.

Ennek előzménye az „Offender Tag Association” (OTA³ elektronikus ellenőrzés bevezetésére irányuló kezdeményezése volt 1982-ben,⁴ amely sikertelennek bizonyult.

1986-ban az Alsóház Belügyi Bizottságának elnöke – aki egyben OTA tag is volt – beutazta az Amerikai Egyesült Államokat és a gyűjtött ismeretek fényében felvetette a Belügyminisztériumban az elektronikus ellenőrzés alkalmazásának lehetőségét.⁵ A javaslatot a pártfogó felügyelők erősen ellenezték. A Home Office-hoz intézett első tervezetet elutasították azzal az indokkal, hogy a házi őrizet nem elég szigorú.⁶ A Londoni Belügyminisztérium is arra hivatkozott a kezdeményezés elvetésénél, hogy az elkövető mozgásszabadságának korlátozása nem elég büntető és szigorú hatású.⁷

1987-ben a House of Commons angol törvényhozó testületéről szóló jelentésében felvetette, hogy mérlegelni kellene az USA-ban és Kanadában alkalmazott elektronikus eszköz útján történő ellenőrzés bevezetésének lehetőségét.⁸ 1988-ban kiadott *Green Paper*-ben (*Punishment, Custody, and the Community*) vették tekintetbe először – más intézkedések mellett – a fogvatartás alternatívájaként az elektronikus ellenőrzést.⁹ A *Green Paper*-ben megfogalmazódott, hogy az elektronikus ellenőrzés újabb bűncselekményt, mint olyat nem tud megakadályozni, de a bűncselekmény megvalósítását korlátozni tudja.¹⁰ Végül a Belügyminisztérium beleegyezett az elektronikus úton ellenőrzött házi őrizet bevezetésének lehetőségét vizsgáló kísérletbe.¹¹

2.1. Az első kísérlet

Nottingham, North Tyneside és Tower Bridge (London) bírósági körzeteiben hajtották végre az első hat hónapos kísérletet.

Ez az előzetes letartóztatás alternatívájaként történő alkalmazásra szorított, többek között azért, mert a törvényi háttér – Bail Act 1976 -ezt tette lehetővé.¹² Az elektronikus ellenőrzés célja elsősorban a büntetésvégrehajtási intézetek túltelítettségének¹³ redukálása és - a társadalomra is figyelemmel - a költségek csökkentése volt.¹⁴

A bírósághoz benyújtott nagyszámú kérelem ellenére nehéz volt megfelelő személyeket válogatni a projekthez. Hat hónap alatt 140 kérelemből 50 esetben ellenőrizték a terheltet elektronikus eszközzel, ezek 75%-át a védők indítványozták, amelynek 70%-át a bíróság

elutasította. Az esetek többségében ennek az volt az oka, hogy túl súlyos volt a bűncselekmény vagy bűnisméltés veszélye állt fenn illetve óvadékot alkalmaztak.¹⁵

Az 50 fő részvételében lefutott projektben összesen 217 jelentés érkezett a szabályok megsértéséről – amelyek jelentős része 30 percnél rövidebb késésről, illetve a rendszer hibás jelzéséről tájékoztatott, 29 esetben pedig korábban meg kellett szüntetni az ellenőrzést.¹⁶ Az előírtakhoz képest kényszerű korábbi befejezések és a sok szabályszegés miatt általánosságban sikertelennek értékelték a projektet és lemondtak annak folytatásáról.¹⁷

London belvárosának körzetében (Tower Bridge-ben) az utolsó két hónapban már nem rendelték már el az elektronikus házi őrizetet, nem vettek fel több kísérleti alanyt a projektbe mert az ellenőrzés szabályait többször súlyosan megszegték.¹⁸

A National Association of Probation Officers megállapította, hogy költségtakarékosabb lenne, ha minden elkövető mellé egész napra pártfogót rendelnének.¹⁹

2.2. A résztvevők értékelése²⁰

A projektben résztvevőkkel véleményeztették az elektronikus házi őrizetet.

A rendőrség értékelésében pesszimizmus fejeződött ki. Alkalmatlannak találták az előzetes letartóztatás alternatívájának, de felvetődött, hogy a bíróságok által eredetileg is elrendelhető kijárási tilalmak ellenőrzésére esetleg megfelelő lenne. A bírák úgy vélték, nem nyújt előnyöket az előzetes letartóztatással szemben, de szankcióként alkalmazásán el lehetne gondolkodni. A pártfogó felügyelők kezdettől fogva elleneztek az elektronikus házi őrizetet.

Az előzetesen letartóztatottak többsége először a védőjétől hallott a lehetőségről. Többen nem kívántak részt venni a projektben, mikor világossá vált számukra, hogy a házi őrizetben töltött időt nem számítják be a szabadságvesztésbe. Panasz volt arra, hogy gyakoriabbak voltak az otthoni feszültségek azoknál a terhelteknél, akik nem jártak rendszeresen munkába, illetve kifogásolták karbilincs nyilvánosság előtti stigmatizáló hatását.

3. A második kísérlet előzményei

Az első sikertelenség ellenére a brit vezetés 1990-ben kiadta az ún. *White Paper-t (Crime, Justice and Protecting the Public)* a bűnmegelőzés jegyében, amelyben konkrét törvényjavaslat szerepelt az elektronikus házi őrizetre vonatkozóan. A *White Paper* a *Green Paper* továbbfejlesztett ötleteit tartalmazta.

Az elektronikus ellenőrzés szabályozása a *White Paper* alapján került bele az 1991-es *Criminal Justice Act*²¹-el a brit büntetőjogba.²²

3.1. A második modellprojekt

1995 júliusában kezdődött el a második projekt Manchesterben, és Norfolk megyében és Berkshire-ben.

A jogszabályi háttér megteremtésének köszönhetően már nemcsak az előzetes letartóztatás alternatívájaként, hanem büntetőszankcióként is elrendelésre került.²³ A szabályozás szerint Electronic Monitoring rendelhető el 16 évet betöltött terheltek esetében. A bíróság meghatározhatja legfeljebb hat hónap időtartamra azt a helyet, ahol naponta legalább kettő legfeljebb 12 órán keresztül kell tartózkodni.

Azon bűncselekmények esetén került elrendelésre, amelyre a törvény nem írta elő kötelezően a börtönbüntetést.²⁴

Az első tizenkét hónapban, a három területen 83 terhelte vett részt az új szankcióalternatívában. Közülük 56-an sikeresen zárták le a programot, 19 esetben szegték meg a szabályt.

A legtöbbször, Greater Manchesterben – 47 eset (57%) – és Norfolkban – 31 eset (37%) –, míg Berkshire-ben csak kevésszer – 5 esetben (6%) – rendelték el. A kísérleti alanyok 90%-a férfi volt. Az elektronikus felügyelet egy hónaptól hat hónapig terjedő időtartamra volt előírható, 33 esetben három, 20 esetben négy, és 12 esetben hat hónapra rendelték el. A leghosszabb 8 esetben volt, tizenkét óra házi őrizet hat hónap időtartamra. A legrövidebb tíz héten át szombatonként nyolc óra elektronikus ellenőrzés volt. Lopás (21), betöréses lopás (14), engedély nélküli vezetés (12), kábítószer birtoklása (10), bolti lopás, testi sértés, rendőr bántalmazása, garázdaság, stb. miatt kerültek az elítéltek a modellkísérlet keretében házi őrizetbe. Közülük csak tizenketten nem voltak büntetett előéletűek.²⁵

A második évben 375 elektronikus megfigyelés történt, a terheltek 82%-a sikeresen zárta a programot.²⁶

Az értékelés ezúttal pozitív volt, az alternatíva alkalmazásának lehetőségét további megyékre is kiterjesztették. 1995 közepe és 1998 vége között összesen kb. 2000 személyt ellenőriztek elektronikus eszközzel. Az esetek 45%-ában önálló szankcióként, 55%-ban pedig „community sentence” részeként rendelték el, általában három hónap időtartamra. Ez 82%-os eredményességgel bírt.²⁷

4. Elektronikus házi őrizet Angliában 1999 után

1999 óta Angliában mindenütt alkalmazzák az elektronikus házi őrizetet. Az első 18 hónapban a Front-Door²⁸ változatban 14600 személy vett részt, akiknek kb. 80%-a sikeresen zárta a projektet. 2002. május végén naponta átlagosan kb. 1750 elítélt volt házi őrizetben.²⁹

1999. január végén egész Angliában és Wales-ben bevezették a *Home Detention Curfew Scheme-t*, az elítéltek a börtönből történő korábbi elengedésére. A Back-Door³⁰ változatnak a célcsoportját azok az elkövetők adják, akiket legfeljebb négy év szabadságvesztésre ítélték és ennek nagyobb részét már letöltötték. A terheltek a büntetésük utolsó 2-8 hetét – határozattól függően – otthon tölthetik le. Erről a börtön vezetője dönt. A szabályozás szerint otthonukban naponta legalább négy órát kell tartózkodniuk.³¹ Az első 12 hónapban, 2000 január végéig 16000-en – a fogvatartottak kb. 30%-a – vettek részt a programban, amelyből kb. minden második elítélt került vissza a büntetésvégrehajtási intézetbe. Az alkalmazás 1950 hely megtakarítását eredményezte, ezért sikeresnek értékelték.³²

2001 februárjától *Powers of Criminal Courts (Sentencing) Act* alapján a bíróságok 10 és 15 év közötti fiatalokkal szemben is kiszabhatnak legfeljebb 3 hónap kijárási tilalmat, amit elektronikus eszközzel ellenőriznek.³³

2002 júniusa óta olyan 12 és 16 éves kor közötti elkövetőkkel szemben is elrendelhető az előzetes letartóztatás alternatívájaként, akik súlyos bűncselekmény elkövetésével gyanúsítottak és visszaesők – időtartam és napi időtartam korlát nélkül. 2002. május óta a legfeljebb 18 éves korú elítélt, akit legfeljebb 24 hónap szabadságvesztésre ítélték és ennek nagy részét letöltötte, a büntetése utolsó egy vagy két hónapját otthon elektronikus ellenőrzésben töltheti.³⁴

A következő táblázat³⁵ az elektronikus ellenőrzött házi őrizet alkalmazásáról tartalmaz adatokat 2004-ig.

Ország	Anglia/Wales					Skócia
	Alkalmazás	Front-Door (FD)	Back-Door (BD) Szabadságvesztés max. 4 évig,	FD 10-15 éves korig, max. 3 hó	Előzetes letartóztatás alternatívája 12-16 éves	BD 18 éves korig szabadságvesztés 8-24 hó, 1-2

		2-8 héttel korábban feltételes szabadlábr a bocsátás		korrig	hónappal korábban feltételes szabadlábr a bocsátás	
Kezdet	1995. július	1999. január	2001. február	2002. április	2002. május	1998 szeptember
Törvény szerinti tartam (nem az effektív tartam)	1 nap-6 hó (98nap)	2-8hét (48nap)	max. 3hó	Nincs korlát	Max. 2 hó	Max. 12 hó
Törvény szerinti fogvatartás i idő óra/nap	2-12	Min. 9	2-12	Nincs korlát		Max. 12
Résztevők (eddig)	16700 (2002. május)	52000 (2002.május)	1406 (2002. május)	86 (2002. május)	3 (2002. május)	Kb. 900 (2002. január-2003. április: 519)
Résztevők adott napon	1750 (2002. május)	2350 (2002. május)	248 (2002. május)	41 (2002. május)	3 (2002. május)	300 (2003. április)
Elrendelő hatóság	bíróság	büntetés-végrehajtás i intézet	bíróság			bíróság
Végrehajtó hatóság	magán vállalkozás	magán vállalkozás	magán vállalkozás			magán vállalkozás
Költségek Euro/ résztvevő/nap	21 (2003. április)	28 (2003. április)				
Eredményességi kvóta %-ban	80 (2002. május)	90 (2002)				73 (1999 vége)

A táblázatból kiderül, hogy 2002 májusáig legtöbb esetben (52000) a Back Door változatot rendelték el, legfeljebb 4 évre kiszabott szabadságvesztés büntetésnél. Az elektronikus ellenőrzés segítségével az elítélt a büntetése utolsó heteit otthonában „ülheti” le. Második helyen (16700) a Front Door változat áll. Ezt rövid tartamú szabadságvesztés büntetésnél alkalmazzák. Az ismert számadatok, eredményességi mutatók és költségadatok az elektronikus házi őrizet eredményességére utalnak.

Az alábbi táblázat³⁶ az 1999 január 28 és 2005 március 31. közötti évenkénti Electronic Monitoring programban résztvevőkről – új belépők - nyújt számadatokat.

Electronic Monitoring								
Év	98/99	99/00	00/01	01/02	02/03	03/04	04/05	Összesen
Esetek száma (összes új eset)	3028	15962	15216	14462	21941	21323	19096	111028

A vázolt adatok arról tanúskodnak, hogy Nagy-Britanniában jól működő intézmény az elektronikusan ellenőrzött házi őrizet.

1999-ben 3028, a következő évben azonban több, mint ötször annyi esetben került alkalmazásra.

Az Egyesült Királyságban az elektronikus ellenőrzést „tagging”-nek is hívják, nem csak monitoringnak. Ezek a kifejezések csak részben szinonimák.³⁷ Tagging magyarul „nyomon követést”, a monitoring pedig inkább „megfigyelést” jelent. Ez összefügghet azzal, hogy a kezdeményezések az ún. cella-hálórendszer (*Zellnetzsystem*)³⁸ bevezetéséről szóltak, amely komplexebb megfigyelést tett volna lehetővé. Valószínűleg finansiális okai is lehettek, hogy nem ezt építették ki, a terveikben azonban szerepel, hogy technikailag fejlesztik a rendszert.

Az elektronikus házi őrizet ellenőrzését egész Nagy-Britannia területén kizárólag magáncégek végzik. Ez egy előnyös megoldás – működőképes is a brit tapasztalatok alapján -, hiszen a cég erre a feladatra specializálódik, nem más tevékenységtől vonják el munkaerőt, mint például hazánkban, ahol a rendőrség energiáit vonják el a házi őrizet ellenőrzésére.

Gazdasági oldalát tekintve: az esetek magas száma oda vezet, hogy az alkalmazása évente kb. 230 millió Euró megtakarítást eredményez a számítások szerint.³⁹

5. Összefoglalás

Nagy-Britanniában a kezdeti balsiker után az újabb próbálkozások sikeresek voltak. Országszerte elterjedt és kezdetektől fogva számos esetben rendelték el az „electronic tagging”-et. A második projekt eredménye, az alkalmazás költségtakarékosabb volta, a résztvevők elégedettsége – pártfogók hozzáállása is javult -, és a társadalomban a kezdeti ellenkezés alábbhagyása a projekt kialakulását és megfelelő működését segítette elő.

Alkalmazása előnyös egyrészt az állam számára: a börtönök telítettségének felszámolása, a társadalom biztonsága, a reszocializáció szempontjából, másrészt a terheltnek sem okoz több kellemetlenséget és hátrányt, mintha a büntetését a büntetésvégrehajtási intézetben töltené.

A kezdeti sikertelenség után a törvényhozás is megtette a szükséges lépést, a megfelelő jogszabályi háttér megalkotásával, amely beváltotta a hozzá fűzött reményeket.

Electronic Monitoring in Groß-Britannien - Zusammenfassung

Der Text befasst sich mit der Situation und Projekten in Zusammenhang mit der Einführung der Electronic Monitoring, mit anderen Namen Electronic Tagging in Groß-Britannien.

In der USA war die elektronische Überwachung, als Strafvollzugsalternative schon bekannt, als zuerst in Europa in Groß-Britannien damit Projektversuche begannen.

Dem ersten unerfolgreiche Versuch mit EM als Alternative der Untersuchungshaft folgte eine weitere auch als Sanktionsalternative verwendete EM erfolgreicher Projektversuch, dessen Folge die Einführung in mehreren Bezirken war.

Nach dem Jahre 1999 wurde die electronic tagging in Groß-Britannien überall in zwei Anwendungsbereichen, als Front-Door Variante und auch als Back-Door Version eingeführt. Der Text beinhaltet statistische Daten und die kurze Beschreibung dieser Institution.

¹ Pécsi Tudományegyetem ÁJK, doktorjelölt

² A kifejezések közötti különbségek meghatározását lásd később.

³ Az Offender Tag Assosiation (OTA) 1982-ben jött létre az Electronic Monitoring alkalmazásának támogatására. A letartóztatás helyettesítésére és a bűncselekmények csökkentésének eszközeként javasolták bevezetni. Ld.: Nellis, Mike: The Electronic Monitoring of offenders in England and Wales. In: British Journal of Criminology 1991. 168. o.

⁴ Nellis, 1991. 168. o.

⁵ Schlömer, Uwe: Der elektronisch überwachte Hausarrest. - Frankfurt am Main [u.a.] : Lang, 1998. 103. o.

⁶ Nellis, 1991. 168. o.

⁷ Schlömer, 1998. 103. o.

⁸ Nellis, 1991. 169. o.

⁹ Illert, Haiko: Aspekte einer Implementierung des elektronisch überwachten Hausarrests in das deutsche Recht. - Göttingen : Cuvillier, 2005. 34. o.

¹⁰ Schlömer, 1998. 104. o.

¹¹ Illert, 2005. 34. o.

¹² Mair, George; Nee, Claire; Barclay, Gordon: Electronic Monitoring. - London : HMSO, 1990. 8.o., Illert, 2005. 35. o.

¹³ Ld.: Mair, 1990. 44. o.- ; Weber, Jonas Peter: Der elektronisch überwachte Hausarrest und seine versuchsweise Einführung in der Schweiz. - Basel [u.a.] : Helbing & Lichtenhahn, 2004. 63.o.; Illert, 2005. 33. o. (1989-ben 24%-os volt a túltelítettség)

¹⁴ Ld.: Mair, 1990. 1. o

¹⁵ Schlömer, 1998. 108. o.

¹⁶ Haverkamp, Rita: Elektronisch überwachter Hausarrestvollzug. - Freiburg i. Br.: Ed. Iuscrim, Max-Planck-Inst. für Ausländisches und Internat. Strafrecht, 2002, 35.; Schlömer, Uwe: Der elektronisch überwachte Hausarrest. - Frankfurt am Main [u.a.] : Lang, 1998. 107. o.- ; Weber 2004. 63., Mair; Nee 1990 50 f., Hudy, Marc: Elektronisch überwachter Hausarrest. - Baden-Baden : Nomos-Verl.-Ges., 1999 (Zielgruppenplanung); Kawamura, Gabriele; Reindl, Richard: Strafe zu Hause. Die elektronische Fussfessel. Freiburg im Breisgau : Lambertus, 1999. 61.o.

¹⁷ Weber, 2004. 63. o.; Kawamura; Reindl: 1999. 61.o.

¹⁸ Három esetből kettő során televíziós szereplés alkalmával szöktek meg a megfigyelték, a harmadik esetben a terhelt levágta az elektronikus karbilincset és megszökött. A rendőrség előállította azonban egy időközben elkövetett emberöléssel vádolták. Ld.: Schlömer, 1998. 109. o.

¹⁹ Schlömer, Uwe: Der elektronisch überwachte Hausarrest. - Frankfurt am Main [u.a.] : Lang, 1998. 102. o.

²⁰ Ld. Schlömer, 1998. 110-111.o.

²¹ Ld.: Criminal Justice Act 1991 12-13. §

²² Illert, 2005. 37. o.

²³ Weber, 2004. 64.

²⁴ Toon, James: Electronic Monitoring in England and Wales. In: Mayer, Markus; Haverkamp, Rita; Lévy, René [Hrsg.]: Will Electronic Monitoring Have a Future in Europe?. - Freiburg im Breisgau : Max-Planck-Institut für Ausländisches und Internationales Strafrecht, 2003. 53. o.

²⁵ V.ö.: Mair, George; Mortimer, Ed: Curfew orders with electronic monitoring. London: Home Office, 1996. VIII., 17-18. o. Weber, 2004. 64.

²⁶ Illert, 2005. 38. o.

²⁷ Weber, 2004. 65., Haverkamp, 2002. 36. o.

²⁸ Front Door: Rövid tartamú végrehajtandó szabadságvesztést elektronikus házi őrizetben tölti le a terhelt.

²⁹ Weber, 2004. 65, Toon, 2003. 55.o.

³⁰ Back door: a fogvatartás utolsó fázisában teszi lehetővé az otthoni elektronikus ellenőrzést.

³¹ Ld.: Weber, 2004. 65-66.o.

³² Weber, 2004. 66.o.

³³ Redlich, Manja: Die elektronische Überwachung. - Frankfurt am Main ; Berlin ; Bern ; Wien [u.a.] : Lang, 2005 69.o.

³⁴ Ld. Toon, 2003. 55.o., Weber, 2004. 67.o., Redlich, 2005. 69.o.

³⁵ A táblázat részletet tartalmaz Weber idézett művéből. (2004) 86-87. o. Az üresen maradt részek tekintetében nincs rendelkezésre álló adat.

³⁶ National Probation Service <http://www.probation.homeoffice.gov.uk> (2007. március 21.)

³⁷ Schlömer, 1998. 102.

³⁸ A rendszer lehetővé teszi, hogy az engedélyezett területeket – pl. a lakás és munkahely között – „cellákra” osztják és követni tudja, hogy a terhelt az engedélyezett területen belül tartózkodik-e, tehát nem csupán a lakásban tartózkodás ellenőrzésére szorítkozik, flexibilisebb és biztonságosabb. Ld. Schlömer, 1998. 102. o.

³⁹ Weber, 2004. 68.o., Ld. Toon, 2003. 56.o. (2004-es adat)